

Ugarsko kraljevstvo u 14. i 15. stoljeću i vladavina kralja Matijaša Korvina

Kvaranta, Neda

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:226096>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest

NEDA KVARANTA

**UGARSKO KRALJEVSTVO U 14. I 15. STOLJEĆU I
VLADAVINA KRALJA MATIJAŠA KORVINA**

Završni rad

Pula, rujan 2018.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest

NEDA KVARANTA

**UGARSKO KRALJEVSTVO U 14. I 15. STOLJEĆU I
VLADAVINA KRALJA MATIJAŠA KORVINA**

Završni rad

JMBAG: 0303011296, izvanredni studij
Studijski smjer: Preddiplomski studij jednopredmetne povijesti

Predmet: Srednja Europa u srednjem vijeku
Znanstveno područje: Humanističke znanosti
Znanstveno polje: Povijest
Znanstvena grana: Hrvatska i svjetska srednjovjekovna povijest
Mentor: red. prof. dr. sc. Ivan Jurković

Pula, rujan 2018.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Neda Kvaranta, kandidatkinja za prvostupnicu povijesti ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuje korištenje bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz nekog necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, 24. rujna 2018.

Studentica

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Neda Kvaranta dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom *Ugarsko Kraljevstvo u 14. 15. stoljeću i vladavina kralja Matijaša Korvina* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 24. rujna 2018.

Potpis:

SADRŽAJ

UVOD.....	1
1. UGARSKO KRALJEVSTVO TIJEKOM 14. I POČETKOM 15. STOLJEĆA.....	2
1.1. Karlo I. Robert Anžuvinač.....	2
1.2. Ludovik I. Anžuvinač.....	3
1.3. Žigmund Luksemburški.....	5
1.4. Albert II. Habsburški i Vladislav I. Jagelović.....	8
2. OBITELJ HUNJADI I IZBOR MATIJAŠA KORVINA ZA KRALJA.....	9
2.1. Ivan Hunjadi.....	9
2.2. Izbor Matijaša Korvina za kralja.....	11
2.3. Početak vladavine.....	12
2.4. Upravne, financijske i vojne reforme u kraljevstvu.....	13
2.5. Humanizam i renesansa na Matijaševom dvoru.....	15
3. RATOVI S OSMANLIJAMA.....	17
4. RATOVI U ČEŠKOJ I AUSTRIJI.....	19
4.1. Ratovi u Češkoj.....	19
4.2. Ratovi s Fridrikom III. u Austriji.....	20
5. POSLJEDNJE GODINE VLADAVINE.....	21
ZAKLJUČAK.....	22
LITERATURA.....	24
SAŽETAK.....	26
SUMMARY.....	27

UVOD

Tema ovog rada je Ugarsko Kraljevstvo u 14. i 15. stoljeću s naglaskom na jednog od najmoćnijih vladara tog vremena – kralja Matijaša Korvina (Mátyás Corvin). Kako bi se razumio njegov izbor i krunidba kao plemića po podrijetlu nižeg staleža za kralja Ugarskog Kraljevstva, u radu će se prikazati složeni politički i gospodarski odnosi koji su prethodili Matijaševom izboru i krunidbi – od doba vladavine kraljeva iz dinastije Anžuvinaca (Karla I. Roberta i Ludovika I.) preko Žigmunda Luksemburškog i Alberta II. Habsburškog pa do Vladislava I. Jagelovića, s naglaskom na njihove pokušaje modernizacije Kraljevstva provođenjem upravnih, gospodarskih i vojnih reformi. Nastojati ćemo također upozoriti i na složenu političku situaciju u Ugarskom Kraljevstvu, opterećenu građanskim ratovima koji su prethodili izboru kraljeva, te na unutarnje borbe za primat u vlasti između kraljeva, magnata i baruna, ali isto kao i na opasnosti koje su prijetile Kraljevstvu izvana – od ratova sa zapadnim i sjevernim susjedima, Mletačkom Republikom, Češkom i Austrijom kao i nastojanjima da se uslijed prodora Osmanlija s juga osiguraju južne granice i time spriječe teritorijalne, gospodarske i demografske gubitke Kraljevstva.

U radu će se detaljnije objasniti porijeklo obitelji Hunjadi (Hunyadi), uspon Matijaševog oca, Ivana (János) Hunjadija, te okolnosti koje su dovele do izbora Matijaša Korvina za kralja. Uslijedit će prikaz Matijaševih ranih godina vladavine u kojima je isprva primoran otkloniti prijetnju vlastitom opstanku na tronu zbog sukoba s velikašima, njegovim upravnim, financijskim, vojnim i sudskim reformama, uspostavljanja obrambene linije radi zaštite južnih granica od napredovanja Osmanlija, kao i ratovima s Češkom i Austrijom. Isto tako ćemo se osvrnuti i na humanizam i renesansu na dvoru Matijaša Korvina.

Rad završava poglavljem o posljednjim godinama Matijaševog vladanja, koje su obilježene njegovim nastojanjima da osigura svom izvanbračnom sinu jedincu, Ivanišu Korvinu, tron Ugarskog Kraljevstva.

1. UGARSKO KRALJEVSTVO U 14. I POČETKOM 15. STOLJEĆA

Ugarsko Kraljevstvo nakon smrti posljednjeg vladara iz domaće dinastije Arpadovića, Andrije III. 1301., našlo se pred izborom novog vladara. Kao pretendenti na prijestolje rodbinski povezani s dinastijom Arpadovića, kandidirali su se Karlo Robert Anžuvinski, praunuk kralja Stjepana V., češki princ Vaclav Přemislović, praunuk kćeri Bele IV. i Oton Wittelsbach iz Bavarske, unuk Bele IV.¹ Među kandidatima koje su podržavale suprotstavljene strane ugarskih velikaša, za kralja je izabran, i od pape Bonifacija VIII. potvrđen, Karlo I. Robert iz obitelji napuljskih Anžuvinaca.

1.1. Karlo I. Robert Anžuvinac

Iako je kao kralj okrunjen 1301., Karlo I. Robert morao se sve do 1321. boriti s pobunjenim velikašima i moćnim obiteljima,² a nakon što je uspio slomiti njihovu pobunu i oslabiti moć velikaških obitelji Kán, Csák, Aba, Kősegi, Borsa i hrvatskih obitelji Šubića Bribirskih i Babonića Blagajskih, učvrstio je svoju vlast u cijeloj Ugarskoj.³ Kralj se potom u preostalom dijelu svoje vladavine posvetio učvršćivanju vlasti i provođenju upravnih, gospodarskih, financijskih i vojnih reformi. Reorganizirao je ustroj županija, sam imenovao župane, povećao je broj kraljevskih posjeda koje je dodjeljivao novim, njemu vjernim velikašima, te su se u to vrijeme uzdignule obitelji Lacković, Gorjanski, Iločki, Szécsényi i obitelj talijanskog porijekla Druget.⁴ Od velikaša je zahtijevao da u slučaju ratova vode svoju vojsku sa svojim vazalima, a plemstvo, koje nije bilo u sastavu velikaških vojski, bilo se dužno boriti pod zapovjedništvom župana. Niže plemstvo moglo je napredovati u službi dvorskih velikaša.⁵

¹ Lászlo Kontler, *Povijest Mađarske: Tisuću godina u Srednjoj Europi*, Zagreb: Srednja Europa, 2007., str. 95.

² Moć velikaša vuče korijene iz 13. st. u doba slabe kraljevske vlasti dinastije Arpadovića te kada je nakon mongolske provale 1241. godine, kralj Bela IV. bio prisiljen opustošene dijelove zemlje dodijeliti velikašima i dati im povlastice pri naseljavanju zemljišta, što je dodatno doprinijelo jačanju njihove moći. Svoj su položaj temeljen na osobnom bogatstvu i visokim položajima (palatin, vojvoda, ban, župan), često koristili u borbi protiv kralja; Péter Hanák, *Povijest Mađarske*, Zagreb: Barbat, 1995., str. 42. i 43; Kontler, *Povijest Mađarske: Tisuću godina...*, str. 96.

³ *Isto*, str. 95.

⁴ *Isto*, str. 97.

⁵ Hanák, *Povijest Mađarske...*, str. 45.

Kako bi povećao kraljevski prihod uvodi izravne i neizravne poreze i namete tzv. „*sustav regalia*“⁶ čime su kraljevi prihodi uvećani prihodima monopola na proizvodnju i trgovinu soli, proizvodnju i izvoz plemenitih metala (zlata i srebra), te tridesetine, novouvedenom porezu koji se ubirao na svu vanjsku trgovinu, a 1326. započeo je i kovanje zlatnog florina stabilne vrijednosti, uz obvezu godišnjeg obnavljanja novca odnosno dostavu kovanica na ponovno kovanje, čime je spriječio „*kvarenja*“ novca, učestali običaj srednjovjekovnih vladara.⁷

Istovremeno je diplomatskim aktivnostima uspostavio dobre odnose s kraljevima Češke i Poljske,⁸ s kojima je sklopio savez o zajedničkoj obrani i trgovački sporazum, prvenstveno usmjeren protiv Austrije s ciljem izbjegavanja plaćanja naknada za korištenje trgovačkih putova prema Beču,⁹ što je do tada umanjivalo kraljeve prihode od izvoza na zapad.

1.2. Ludovik I. (Veliki) Anžuvina

Karla Roberta I. nakon smrti 1342. nasljeđuje sin Ludovik I. (Veliki) koji je preuzevši stabilno kraljevstvo i bogatu riznicu nastavio očevu politiku centralizacije kraljevske vlasti i davanje ovlasti kraljevskih prerogativa svojim dvorjanima. U unutarnjoj politici reorganizirao je dvorsku kancelariju i sustav sudova, te je u njihovom radu pojačana uloga laika. Za vrijeme njegove vladavine ponovno je potvrđena Zlatna bula iz 1222. godine, osim odredbe koja govori o nasljeđivanju, gdje se ukida slobodan izbor oporučitelja i uvodi se neotuđivost plemićkog posjeda, čime se nastojalo spriječiti dijeljenje zemljišnih posjeda i gubitak imanja nižeg plemstva.¹⁰

⁶ Kontler, *Povijest Mađarske: Tisuću godina...*, str. 95.

⁷ *Isto*, str. 98.

⁸ *Isto*, str. 99-100.

⁹ Gradska povlastica vojvode Leopolda VI. Beču od 18. listopada 1221: „Dodjela prava skladištenja: 23. Ni jednom građaninu Švapske, Regensburga ili iz Passaua nije dopušteno sa svojom robom stupiti na ugarsko tlo. Tko učini suprotno, treba nam platiti dvije marke zlata. Ni jedan strani trgovac ne smije se sa svojim proizvodima zadržavati u gradu duže od dva mjeseca, niti ne smije sa sobom donesene proizvode prodavati strancima, nego samo građanima. I ne smije kupovati ni zlato ni srebro. A ako ga posjeduje, može ga prodati samo našem trgovačkom udruženju.“; usp. Erich Zölner – Therese Schüssel, *Povijest Austrije*, prev. Vlatka-Ana Dujčić i Sonja Ledinčić, Barbat, Zagreb, 1997., str. 71-72.

¹⁰ Kontler, *Povijest Mađarske: Tisuću godina...*, str. 104.

Za seljaštvo je svakako značajan zakon koji je donijet 1351. kojim se ujednačio njihov status i obveze prema feudalcima, a potvrđena im je i sloboda seljenja.¹¹

Nastojeći proširiti granice kraljevstva, vodio je brojne ratove, od kojih dva neuspješna rata za Napuljsko Kraljevstvo potaknuta željom za osvetom smrti brata Andrije, supruga Ivane Napuljske, što je postala okosnica njegove vanjske politike. Nakon smrti Ivane, kraljem je u Napulju postao Karlo Drački.¹²

Ludovik je zaratio i s Mletačkom Republikom¹³ nastojeći ponovno osvojiti dalmatinske gradove. Prvi rat pokrenuo je 1346. kada je opsjeo Zadar, ali je njegova vojska poražena, te je Ludovik I. s Venecijom potpisao osmogodišnje primirje. Nakon pobune dalmatinskih gradova 1357., pokrenuo je drugi rat u kojem pobjeđuje i s Mletačkom Republikom 18. veljače 1358. sklapa Zadarski mir, kojim se Venecija odrekla svih svojih posjeda „od sredine Kvarnera do granica Drača“.¹⁴

Pokušao je pod vlast Ugarskog Kraljevstva vratiti Vlašku i Moldaviju koje su se odcijepile u doba njegova oca, u čemu nije imao previše uspjeha, dok su Srbija i Bosna priznale vazalni odnos prema Ugarskom Kraljevstvu.

Nakon smrti svog ujaka, kralja Kazimira III. naslijedio je i krunu Poljskog Kraljevstva, a upravljanje tim kraljevstvom prepustio je majci Elizabeti, sestri Kazimira III. Velikog.¹⁵

¹¹ *Isto*, str. 105.

¹² *Isto*, str. 101.

¹³ Nakon što je Karlo I. Robert pobijedio Mladena II. Bribirskog kod Blizne 1322. godine, ništa više nije stajalo na putu Mletačkoj Republici u osvajanju dalmatinskih gradova pa gradovi Trogir, Šibenik Split i Nin u razdoblju od 1332. do 3331. priznaju vlast Venecije; Tomislav Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje, prostor, ljudi, ideje*, II. izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 2007., str. 78.

¹⁴ Eduard Hercigonja (ur.), *Srednji vijek i renesansa (XIII-XVI stoljeće)*, sv. II., u: *Hrvatska i Europa, kultura, znanost i umjetnost*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Školska knjiga Zagreb, Zagreb, 2000., str. 10.

¹⁵ *Isto*, str. 102.

1.3. Žigmund Luksemburški

Ludovik I. nije imao muških potomaka, već samo dvije kćeri Mariju i Jadvigu¹⁶, stoga je nakon njegove smrti 1382. došlo do borbe za nasljednika krune. Marija je bila zaručena za Žigmunda Luksemburškog, sina Karla IV., češkog kralja i cara Svetog Rimskog Njemačkog Carstva, za kojeg se i udala 1385. godine. Županijsko plemstvo predvođeno velikašima iz južnog dijela kraljevstva na čelu s obitelji Horvat kojima se priključio dio ugarskog plemstva i bosanski kralj Tvrtko II., povelili su tzv. „protudvorski pokret“ protiv Marije i Žigmunda Luksemburškog, koji je s prekidima trajao sve do 1408. godine.¹⁷ Pobunjeni velikaši krunu kraljevstva ponudili su Karlu Dračkom, potomku dinastije Anžuvina, koji je i okrunjen 1385., ali je ubrzo ubijen u uroti. Smatrajući ih odgovornim za ubojstvo, pobunjenici su zatočili Mariju i njezinu majku Elizabetu Kotromanić u Novigradu pokraj Zadra (Elizabetu su kasnije i smaknuli). Žigmund se s bratom Vaclavom, češkim kraljem, vratio u Ugarsku i oslobodio suprugu zarobljeništva.¹⁸

Žigmund je, primoran na sklapanje saveza s plemstvom, prihvatio njihove uvjete da će se članovi kraljevskog vijeća birati iz krugova velikaša i njihovih nasljednika te crkvenih velikodostojnika, nadalje da se zemlja neće dodjeljivati strancima i da plemstvo može smijeniti kralja ukoliko on ne održi svoja obećanja. Nakon osiguranja plemićke potpore 1387. okrunjen je za kralja. Iako je pristao na uvjete plemstva, kralj ih se tijekom svoje vladavine nije pridržavao, tako da se često morao boriti protiv učestalih protudvorskih pobuna plemića. Prvu, koju je predvodio ban Stjepan II. Lacković uspješno je suzbio, a Lackovića pogubio.

Savez plemića koji su se borili protiv Žigmunda u vrijeme borbe za krunu među sobom su razdijelili beneficije i velike zemljišne posjede, kao i više od polovine kraljevskih utvrda koji su do tada bile u posjedu Anžuvina.¹⁹

S obzirom na to da je broj utvrda smanjen, kralj je poticao razvoj utvrđenih gradova. Na sabore je osim premeta, baruna i predstavnika županijskog plemstva,

¹⁶ Jadviga (mlađa kćer Ludovika I.) udala se za poganskog vladara Velike Kneževine Litve, čime je stvorena unija Velike Kneževine Litve i Poljskog Kraljevstva 1385. godine u Krewu, Jagelo se 1386. pokrstio u Krakowu i izabrao ime Vladislav; Michał Tymowski, *Kratka povijest Poljske*, prev. Magdalena Najbar-Agičić, Matica hrvatska, Zagreb, 1999., str. 37.

¹⁷ Ivo Goldstein, *Hrvatska povijest*, Novi Liber, Zagreb, 2003., str. 87.

¹⁸ *Isto*, str. 109.

¹⁹ *Isto*, str. 110.

pozivao i zastupnike kraljevskih slobodnih gradova.²⁰ Za Žigmundove vladavine završeno je utvrđivanje Cluja, Kežmaroka, Prešova i Bardejova, a uslijed nedostatka financijskih sredstava nije proveo plan utvrđivanja određenog broja trgovišta. Kralj je 1405. sazvaio skupštinu predstavnika gradova, na kojoj su donijete odluke da se slobodni gradovi izuzmu od plaćanja unutarnjih carina. Budim je izgubio pravo njihovog sakupljanja, a stranim trgovcima dopušteno je baviti se samo veletrgovinom. Gradovi su dobili pravo sudovanja, a vrhovnu vlast nad njima imao je kraljev komorski sud. Budimskim zakonikom ozakonjene su pravne norme za slobodne kraljevske gradove.²¹

Da bi umanjio utjecaj papinske kurije u kraljevstvu, objavio je 1404. godine edikt *Placetum regium* po kojoj nijedna papinska bula ili enciklika nije mogla stupiti na snagu bez kraljevog odobrenja.²²

U drugoj polovici 14. stoljeća Osmanlije su nakon osvajanja Galipolja 1354. započeli osvajati teritorije balkanskih država. Kralj je, uvidjevši opasnost, svake godine od 1390. do 1395. vodio vojne pohode protiv Osmanlija, ali bez većeg uspjeha, a 1396. poveo je veliku križarsku vojsku s kojom je opsjeo Nikopolj u Bugarskoj. No, Osmanlije su križarskoj vojsci nanijele težak poraz, a Žigmund je jedva pobjegao te se tek nakon nekog vremena uspio vratiti u Ugarsku.²³ Nakon tog poraza Žigmund je protiv Osmanlija vodio defenzivnu politiku. Svoje istočne i južne susjede Vlašku, Srbiju i Bosnu nastojao je držati u vazalnom odnosu i na taj način spriječiti sve češće pljačkaške pohode Osmanlija u južne dijelove kraljevstva, osobito u Slavoniju, Hrvatsku i Dalmaciju. Štoviše, svojim je vazalima u Srbiji, despotu Stefanu Lazareviću i njegovom nasljedniku Đurađu Brankoviću, podijelio i velike posjede u Ugarskoj kako bi prihodima s tih posjeda lakše branili svoju despotovinu. Osmanlije nastavljaju sa svojim pljačkaškim i osvajačkim pohodima te 1427. osvajaju važnu srpsku utvrdu Golubac na Dunavu.²⁴

U Bosni se protiv kralja pobunio vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić, stoga 1408. kralj s vojskom kreće i prisiljava Hrvatinića na pokornost. No, sukob je među njima

²⁰ Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata, od najstarijih vremena do svršetka XIX. stoljeća*, Knjiga treća, Nakladni zavod MH, Zagreb, 1974., str. 172.

²¹ Kontler, *Povijest Mađarske: Tisuću godina...*, str. 114.

²² Hanák, *Povijest Mađarske...*, str. 47.

²³ *Isto*, str. 112.

²⁴ Pál Engel, János Hunyadi: The decisive years of his career, 1440–1444, u: János M. Bak – Béla K. Király (ur.), *From Hunyadi to Rákóczi, War and Society in Late Medieval and Early Modern Hungary*, ser. War and Society in Eastern Central Europe, vol. III, Social Science Monography, Columbia University Press, Brooklyn, 1982., str. 106.

iznova planuo pa se Hrvatinić okreće Osmanlijama s kojima 1414. odnosi pobjedu, a već iste i sljedeće godine osmanski martolozi²⁵ upadaju u Ugarsku.²⁶

Kralj Žigmund Luksemburški često je bio odsutan iz kraljevstva nastojeći dobiti krunu ostalih kraljevstava pa je krunu kralja Njemačke zadobio 1411., krunu Češkog kraljevstva 1419., a na koncu i krunu cara Svetog Rimskog Njemačkog Carstva 1433. godine.²⁷ Sudjelovao je i u rješavanju sukoba među papama unutar Katoličke crkve i rješavanju Velikog crkvenog raskola u Katoličkoj crkvi sazvavši koncil u Konstanzu. Nakon što je u Konstanzu ubijen Jan Hus²⁸ čijem spaljivanju se Žigmund nije protivio, iako mu je prije dolaska na koncil jamčio slobodan povratak u Češku, prouzročio je izbijanje husitskih ratova u Češkom Kraljevstvu koje je vodio do kraja života. Opasnost od husita dovela je u Njemačkoj do osnutka Saveza iz Bingena, koji je lišio Žigmunda stvarnoga vodstva u husitskim ratovima i vodstva u Njemačkoj.²⁹

Nakon sklapanja sporazuma o međusobnom nasljeđivanju s vojvodom Albertom IV. Habsburškim i njegovim proglašenjem upraviteljem Ugarske, većina se plemstva u kraljevstvu ponovno pobunila i pozvala Ladislava Napuljskog, sina Karla Dračkog da preuzme ugarsko prijestolje. Odgovorivši na poziv, Ladislav je poslao vojsku u Dalmaciju i 1403. se okrunio za ugarsko-hrvatskog kralja. Pobuna je smirena nakon Žigmundove ponude opće amnestije plemstvu.³⁰

Iako je kralj Žigmund protiv Mletačke Republike poveo dva rata (1411. – 1413. i 1418. – 1420.) kako bi zadržao vlast u Dalmaciji, nakon Ladislavove prodaje prava na Dalmaciju, Zadar i otoke, Mletačka Republika je uspjela obnoviti svoju vlast na tim prostorima.³¹

Kralj se zbog svoje česte odsutnosti u upravljanju Ugarskim Kraljevstvom oslanjao na plemiće, čije je banderije koristio u čestim ratovima i kojima je davao velike privilegije i imanja. Takvim je postupcima zapravo slabio svoju vlast i ponovno

²⁵ martolozi (tur. < novogrč. *άρματολοί*: naoružani ljudi) (također martalosi i armatoli), pripadnici voj. postrojba koje su Osmanlije ustrojili u pograničnim područjima svoje države na Balkanskome poluotoku, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=39209>, 14. 9. 2018.

²⁶ Raukar, str. 86.

²⁷ Sigismund Luksemburgovac (Žigmund Luksemburški), hrvatsko-ugarski kralj od 1387., rimsko-njemački car od 1411., češki kralj od 1419 (Nürnberg, 15. veljače 1368 – Znojmo, južna Moravska, 9. prosinca 1437). Sin češkoga kralja i rimsko-njemačkoga cara Karla IV. i Elizabete Pomeranske. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=55872>, 21. 8. 2018.

²⁸ Hus, Jan češki reformator i borac za prava češkog naroda. Na koncilu u Konstanzu odbio se odreći svojih naučavanja, proglašen heretikom, osuđen i spaljen na lomači. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=26730>, 21.8.2018.

²⁹ Žigmund Luksemburški, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=55872>, 26. 8. 2018.

³⁰ Hanák, *Povijest Mađarske...*, str. 45.

³¹ *Isto*, str. 89.

doveo do jačanja moći velikaša.³² U vrijeme njegove vladavine vodeće su funkcije u kraljevstvu i velike posjede dobili niži, ali dobro stojeći plemići i stranci, među kojima su najznačajniji Herman Celjski, koji je dobio titulu grofa Zagorja, braća Talovac, Nikola Gorjanski (Miklós Garai) koji je postao ban Hrvatske i Slavonije, Filippo Scolari (Pipo od Ozore), koji je postao upravitelj solnih komora i Ludovik I. Stibor, koji je postao grof Transilvanije.³³

1.4. Albert II. Habsburški i Vladislav I. Jagelović

Žigmund Luksemburški umro je 1437., a kako nije imao muških nasljednika, prema sporazumu iz 1402. okrunjen je Albert II. Habsburški, suprug Žigmundove kćerke Elizabete. Albert je izabran i uz pomoć plemstva kojemu je zauzvrat bio prisiljen dati obećanje da će sve važne političke odluke u državi predati velikašima i crkvenim velikodostojnicima.³⁴

Albert II. Habsburški umire već sljedeće godine, što dovodi do napetosti (1440. – 1444.) između pristaša koji su podupirali Habsburgovce i onih koji su nastojali za nasljednika krune Ugarskog Kraljevstva dovesti Jageloviće. Na jednoj su se strani našli pristaše Elizabete Luksemburške, koja je nakon Albertove smrti rodila sina Ladislava i nju su podržavali Ulrik Celjski, Nikola Iločki, Ladislav Gorjanski, knezovi Frankopani, a pozvala je u pomoć i češkog plaćenika Jana Jiškru. Na drugoj su strani bili predstavnici plemstva na čelu s obitelji Talovac koji su podržavali poljskog kralja Vladislava III. Jagelovića. Oba kandidata za prijestolje okrunjena su 1440. godine. Nakon smrti kraljice Elizabete 1442., većina plemića prešla je na stranu Vladislava III., koji je kao kralj Vladislav I. Jagelović preuzeo vlast u kraljevstvu.³⁵

Davanjem potpore novom kralju, velikaši su očekivali da povede borbu protiv Osmanlija, koji su 1439. zauzeli srpsku prijestolnicu Smederevo, a 1440. izvršili prvu opsadu Beograda, čime su došli na granice Ugarskog Kraljevstva.³⁶ Kralj Vladislav I. uz pomoć Nikole Iločkog³⁷ i vojske koju je predvodio Ivan Hunjadi³⁸, tijekom 1441. i

³² Kontler, *Povijest Mađarske: Tisuću godina...*, str. 113.

³³ *Isto*, str. 111.

³⁴ *Isto*, str. 119.

³⁵ Klaić, *Povijest Hrvata...*, str. 206-207.

³⁶ Engel, János Hunyadi..., str. 106.

³⁷ Nikola Iločki, mačvanski i slavonski ban, bosanski kralj. Nakon građanskog rata napustio je Ladislava V. Postuma i priklonio se kralju Vladislavu I. Jageloviću, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27112>, 26. 8. 2018.

³⁸ Ivana Hunjadija je kralj Vladislav potvrdio 1441. god. kao erdeljskog vojvodu; Engel, János Hunyadi..., str. 107.

1442. god. pobjeđuje jake osmanske snage u južnom Erdelju (Erdély, Transilvania, Sedmogradske) i ulazi duboko u osmanski teritorij u Bugarskoj. Njihovi uspješni pohodi imali su međunarodni odjek, te je osnovana „Kršćanska koalicija“ pod vodstvom papinskog legata Giuliana Cesarinija, a koju su sačinjavali Papinska država, ugarski i poljski kralj Vladislav I., vojvoda od Burgundije, te Mletačka Republika i Genova, koje su odlučile pokrenuti rat protiv nevjernika i protjerati Osmanlije iz Europe u Malu Aziju.³⁹

Sultan Murat II., koji se tada borio u Anatoliji, predložio je desetogodišnje primirje, a zauzvrat je obećao napustiti Srbiju i platiti 100.000 zlatnika ugarskom kralju. U pregovore o primirju između Vladislava I. i sultana Murata II., upleo se papinski legat Cesarini, nagovorivši kralja da se nije potrebno držati primirja potpisanog s nevjernicima.⁴⁰ Uslijedilo je pokretanje novog pohoda protiv Osmanlija u kojem je u bitci kod Varne, 10. studenog 1444., kršćanska vojska doživjela težak poraz i u kojoj su poginuli kralj Vladislav I., papinski legat, te brojni ugarski velikaši.⁴¹

Nakon Vladislavove smrti kraljevstvo je preuzeo Ladislav V. Postum, kojemu je skrbnik postao rođak Fridrik III. Habsburški⁴², a u Ugarskoj je za kraljevog regenta od 1446. do 1453. godine imenovan Ivan Hunjadi.⁴³

2. OBITELJ HUNJADI I IZBOR MATIJAŠA KORVINA ZA KRALJA

2.1. Ivan Hunjadi

Uspion obitelji Hunjadi započinje u vrijeme kralja Žigmunda Luksemburškog kada je Vajk (László) Hyunadi 1409. godine za svoje zasluge od kralja dobio posjed Hunedoara (Hunyadvár, Vajdahunyad) u Erdelju.⁴⁴ Njegov sin, Ivan (među Slavenima poznat kao Janko Sibirjanin) odrastao je na dvorovima raznih velikaša te postao dvorski vitez kralja Žigmunda. Za svoje usluge i službu kralj ga je nagradio brojnim položajima i posjedima, a 1439. postao je severinski ban. Svoj uspon

³⁹ *Na ist. mj.*

⁴⁰ *Isto*, str. 114.

⁴¹ Kontler, *Povijest Mađarske: Tisuću godina...*, str. 122.

⁴² Fridrik III. Habsburški, austrijski vojvoda i rimsko-njemački car (Innsbruck, 21. rujna 1415. – Linz, 19. kolovoza 1493). Godine 1424. naslijedio Štajersku, Korušku i Kranjsku (kao vojvoda Fridrik V. Štajerski). Od 1439. austrijski vojvoda, nakon smrti brata Alberta II. izabran 1440. za rimsko-njemačkoga kralja, <http://proleksis.lzmk.hr/53746/>, 26. 8. 2018.

⁴³ Hanák, *Povijest Mađarske...*, str. 48.

⁴⁴ Borislav Grgin, *Počeci rasapa: kralj Matijaš Korvin i srednjovjekovna Hrvatska*, Ibis grafika – Zavod za hrvatsku povijest, Zagreb, 2002., str. 23.

započeo je u vrijeme građanskog rata kada je u bitci kod Bátaszéka Vladislav I. pobijedio snage kraljice Elizabete, nakon čega je kralj ovlastio Nikolu Iločkog, bana Mačve i Ivana Hunjadija, bana Severina da uvedu red u istočnom dijelu kraljevstva, koje je podržavalo Elizabetu. Hunjadi je sam 1441. ušao u Kolozsvár i osigurao potporu kralju istočno od rijeke Tise. Zauzvrat je kralj Nikoli Iločkom i Ivanu Hunjadiju povjerio zajedničko upravljanje jugoistočnim dijelom Ugarske, te im je dodijelio prava na prihode od monopola na trgovinu soli.⁴⁵

Ivan Hunjadi, čiji su posjedi u Erdelju prvi bili na udaru Osmanlija vodio je protiv njih brojne ratove. Tijekom 1441. i 1442. porazio je vojsku smederevskog bega⁴⁶ i rumelijskog beglerbega⁴⁷, a sudjelovao je i u bitci kod Varne, kada se nakon poraza uspio spasiti. Za vrijeme vladanja Vladislava I. Jagelovića bio je erdeljski vojvoda, župan nekoliko županija, a do kraja života postao je najveći zemljoposjednik u Ugarskoj, posjedujući otprilike dva milijuna hektara zemlje⁴⁸ i vlasništvo nad dvadeset pet utvrda, trideset gradova i tisuću sela.⁴⁹

Postavši regent kralja Ladislava V. Postuma u periodu od 1446. do 1452., Ivan Hunjadi vodio je neuspješne borbe protiv grofova Celjskih, kralja Fridrika III., despota Đurađa Brankovića i češkog plaćenika Jana Jiškre od Brandýsa. Njegova je vojska doživjela i težak poraz na Kosovu Polju 1448. godine.⁵⁰

Nakon što je kralj Ladislav V proglašen punoljetnim, plemićka struja koju je predvodio njegov ujak Ulrik Celjski smijenila je Hunjadija s položaja regenta. Sljedeće je godine Ivan Hunjadi uzdignut je u red nasljednih knezova/grofova (*perpetus comes*), što je tada u Ugarskom Kraljevstvu bila najprestižnija titula među magnatima, a imao je i titulu glavnog kapetana kraljevstva.⁵¹

Sultan Mehmed II. napao je i opsjeo 1456. Beograd. Ivan Hunjadi uz pomoć Ivana Kapistrana slama opsadu i pobjeđuje, ali se uskoro pojavila epidemija kuge i Hunjadi umire u logoru.⁵² Nakon njegove je smrti planuo sukob između obitelji Hunjadi i Celjski. Naime, Ulrik II. Celjski je nakon imenovanja glavnim kapetanom

⁴⁵ Engel, János Hunyadi..., str. 118.

⁴⁶ beg (tur. *bey*, arap. slovima piše se *bek*), u turkofonim zemljama i u Osmanskome Carstvu, gospodin, gospodar, vladar, titular veće nadarbine, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=6600>, 14. 9. 2018.

⁴⁷ beglerbeg (tur. *beylerbeyi*: beg begova), nekoć najviši čin u osmanskoj vojsci, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=6611>, 14.9.2018.

⁴⁸ Hanák, *Povijest Mađarske...*, str. 48.

⁴⁹ Kontler, *Povijest Mađarske: Tisuću godina...*, str. 121.

⁵⁰ Engel, János Hunyadi..., str. 119-120.

⁵¹ *Isto*, str. 115.

⁵² *Isto*, str. 120.

kraljevstva, zatražio od Ivanovih sinova, Ladislava i Matijaša da se odreknu kraljevskih utvrda i prihoda. Pristaše su Hunjadija, koje predvodi Ladislav, ubili Ulrika II. Celjskog u Beogradu.⁵³ Kralj Ladislav V. 1457., nakon što su Ladislav i Matijaš Hunjadi došli u Budim, obojicu uhićuje, a Ladislava nakon suđenja daje pogubiti. Majka Ladislava i Matijaša Hunjadija, Elizabeta i njezin brat Mihael Szilágyi, podižu potom oružanu pobunu. Ladislav V. bježi u Prag i sa sobom kao taoca odvodi Matijaša, no iste godine kralj iznenada umire bez nasljednika, a prijestolja kraljevstva Ugarske i Češke ostaju upražnjena.

2.2. Izbor Matijaša Korvina za kralja

Asocijacija na Ugarsko Kraljevstvo u 15. stoljeću prvenstveno je kralj Matijaš Korvin, u narodu zapamćen kao pravedan vladar o čemu svjedoče i brojne predaje od kojih je svakako jedna od poznatijih ona o usnulom vladaru koji će se, kad dođe vrijeme, probuditi i ponovno uspostaviti pravdu.

Matijaš Hunjadi rođen je 1440. (ili 1443.) godine u Kolozsváru (Klausenburg, danas Cluj-Napoca) u Erdelju. Na obiteljskom grbu nalazi se gavran (*lat. corvus*) po kojem je Matijaš kasnije nazvan Korvin.⁵⁴

Juraj Podjebradski, koji je od strane čeških staleža imenovan regentom Češkog Kraljevstva, a kasnije i kraljem, nakon smrti Ladislava V., uz otkupninu od 60.000 zlatnih forinti oslobađa Matijaša iz zarobljeništva i zaručuje ga za svoju kćer Katarinu, a otkupninu prepušta kao miraz kćerki. Na saboru održanom u siječnju 1458. u Budimu, Matijaševe pristaše koje predvodi njegov ujak Mihael Szilágyi, plemstvu daju obećanje da se Matijaš neće osvećivati za ubojstvo brata i da će potvrditi povlastice kojima jamči njihova stečena prava. Podršku dobiva od pape Kalista III., te od palatina Ladislava Gorjanskog, s kojim su Matijaševa majka i ujak sklopili sporazum da će se Matijaš oženiti njegovom kćeri Anom. Nakon dobivanja podrške Matijaš se vraća u Budim i dana 14. veljače 1458. izabran je za kralja. Time je nakon 150 godina u Ugarskom Kraljevstvu za kralja izabran predstavnik domaćeg plemstva. Njegov ujak Mihael Szilágyi imenovan je regentom na pet godina. Kako je

⁵³ Robert Kurelić, Posljednji svjedok ubojstva: Frankopani i Celjski u petnaestom stoljeću, *Povijesni prilozi*, vol. 35, no. 50 (2016.), str. 205-231.

⁵⁴ Mladen Tomorad, Europska politika Matijaša Korvina, Matijaševa vanjska politika prvih godina vladavine (1458-1464), *Kroatologija*, vol. 2, no. 1 (2011.), str. 167.

kruna sv. Stjepana bila u posjedu Fridrika III. Habsburškog, svečana se krunidba nije održala.⁵⁵

2.3. Početak vladavine

Nakon izbora, Matijaš je suprotno očekivanjima vrlo brzo iskazao čvrstinu i odlučnost da sam preuzme vlast, te dolazi do sukoba s regentom i ujakom Mihaelom i plemstvom. Ujaka smjenjuje s položaja regenta, dodijelivši mu naslov bana Bistrice i ostale počasti, a palatina Ladislava Gorjanskog⁵⁶ smjenjuje s položaja. Nezadovoljni Mihael Szilágyi i Ladislav Gorjanski udružuju se s ostalim velikašima i na saboru 1459. izabiru za kralja Fridrika III. koji prihvaća krunu. Istovremeno Jan Jiškra od Brandýsa koji podupire Fridrika III., na sjeveru kraljevstva sa svojim plaćenicima pustoši zemlju, dok s juga prijete osmanska opasnost.⁵⁷

Suočen s višestrukom opasnošću, mladi je kralj uz pomoć svog učitelja iz djetinjstva, Ivana Viteza od Sredne, kojeg je imenovao kancelarom kraljevstva i primasom Ugarske, sklopio savez sa sitnim plemstvom i obećao im učešće u vlasti. S okupljenom vojskom svojih pristaša uspijeva svladati pobunjenike, Jana Jiškru na sjeveru te vojsku Martina Frankopana u Slavoniji. Nakon smrti Ladislava Gorjanskog kralj u kraljevstvu uspijeva pridobiti Fridrikove pristaše na čelu s Nikolom Iločkim i Janom Vitovcem i učvrstiti svoju vlast.

Uz pomoć pape Pia II., dana 19. srpnja 1463., Matijaš sa Fridrikom III. sklapa mirovni sporazum, kojim mu za cijenu od 80.000 florina car ustupa krunu sv. Stjepana. Sporazumom je također utvrđeno da car usvaja Matijaša za svog sina, te da će u slučaju da Matijaš umre bez nasljednika, ugarsku krunu naslijediti car i njegovi potomci.⁵⁸ Budući da je Matijaš u to vrijeme bio vrlo mlad, a i tražio je saveznika protiv Osmanlija koji su netom zauzeli Bosnu, uvjeti sporazuma činili su se za njega vrlo povoljni. Nakon sporazuma s Fridrikom III. i pomirbe s ugarskim velikašima, Matijaš Korvin je 29. ožujka 1465. svečano okrunjen krunom sv. Stjepana u Stolom Biogradu (Székesfehérvár).

⁵⁵ Pál Engel, *The Realm of St. Stephen, A History of Medieval Hungary, 895–1526*, I. B. Tauris Publishers, London – New York, 2001., str. 299.

⁵⁶ Palatin Ladislav Gorjanski bio je uvrijeđen jer Matijaš nije poštovao sporazum o zarukama s njegovom kćeri Anom, čime je obitelji Gorjanski nanijeta velika uvreda pa palatin nakon izbora Matijaša za kralja, uopće ne priznaje njegovu vlast; Klaić, *Povijest Hrvata...*, str. 16-17.

⁵⁷ Engel, *The Realm of St. Stephen...*, str. 300-301.

⁵⁸ *Isto*, str. 299-300.

2.4. Upravne, financijske i vojne reforme u kraljevstvu

Nakon svečane krunidbe Matijaš uvodi promjene u upravljanju Ugarskim Kraljevstvom, pri čemu se oslanjao na sebi odane ljude koje je birao među nižim plemstvom i građanstvom, koji su bili obrazovani na europskim sveučilištima i koji su za svoj rad dobivali plaću. Kako bi umanjio moć kraljevskog vijeća osnivao je nove kancelarije u koje je postavljao svoje ljude. Iako su se sabori često održavali, imali su vrlo malo utjecaja na njegove odluke jer su temeljne funkcije sabora izvršavali članovi kraljevskog vijeća. U sudstvu kralj osniva novi kraljevski sud, koji je postao vrhovni žalbeni sud, a radi ujednačavanja pravnih normi donijet je 1486. zakonik zvan *Decretum Majus*, koji je među ostalim standardizirao i pojasnio način sudovanja, što je dovelo do veće pravne sigurnosti.⁵⁹

Iako su se velikaši u početku njegove vladavine često bunili, kralj u slamanju njihovih pobuna nije primjenjivao silu, već je vještim manipuliranjem velikašima i njihovim frakcijama umanjivao njihovu moć i utjecaj u kraljevstvu. Uz velikaše koji su zadržali svoje položaje, u vrijeme vladavine Matijaša Korvina uzdigle su se i nove obitelji Zapolja (Zapolyai), Batori (Báthori), Kanjiški (Kanisnai), Ernušti (Ernuszt).

Prihodi kraljevstva u vrijeme dolaska Matijaša na vlast iznosili su otprilike 250.000 florina godišnje, što je jedva bilo dostatno za troškove dvora i financiranje obrane. S obzirom na svoje ambicije kralj je uz pomoć Ivana Ernušta, financijskog stručnjaka židovskog podrijetla, proveo niz financijskih reformi u kraljevstvu, a 1467. provedena je i porezna reforma, kojom je kao novina uvedena obveza da svi bez izuzetka moraju plaćati porez. Svi dotadašnji porezi, izravni (*marturina*, *kunovina*) i neizravni (*tridesetina*) zamijenjeni su novim porezima *tributum fisci regalis* i *vectigal coronae*.⁶⁰ Istovremeno donijete su i mjere temeljem kojih su vlasnici rudnika soli i plemenitih metala svoje proizvode morali predavati kraljevskoj komori po točno utvrđenoj cijeni, a prihode od carina i kovnice novca stavljene su pod kraljevu kontrolu. Kralj Matijaš često je nametao uvođenje izvanrednih poreza, najčešće zlatni florin po „porti“ pa je za vrijeme svoje dugogodišnje vladavine taj izvanredan porez vrlo učinkovito ubiran 43 puta, ponekad i dvaput tijekom godine.⁶¹ Time su se

⁵⁹ Kontler, *Povijest Mađarske: Tisuću godina...*, str. 127-128.

⁶⁰ Grgin, *Počeci rasapa...*, str. 29.

⁶¹ Engel, *The Realm of St. Stephen...*, str. 310.

prihodi krune u prvim godinama vladavine udvostručili, a na kraju vladavine prihodi su iznosili od oko 800 do 900.000 zlatnih florina⁶².

Slika 1. Ugarsko Kraljevstvo u vrijeme Matijaša Korvina (1458. – 1490.)
Izvor: Pinterest.co.uk

Prihode koje je kralj prikupljao uglavnom je trošio na učestale ratove koje je vodio. Do Matijaševog doba osnovne vojne postrojbe Ugarskog Kraljevstva u 15. stoljeću činili su velikaški banderiji i *militia portalis*.⁶³ Kralj je radi povećanja vojne moći uveo profesionalne vojne plaćenike tzv. „crnu vojsku“, koja se sastojala od teške konjice, pješništva, konjaništva i husitskih bojnih kola, a ta je vojska postala temelj kraljeve moći. Začeci plaćeničke vojske datiraju iz 1462. kada je kralj unajmio bivše češke husite.⁶⁴ S vremenom je plaćenička vojska postala brojčano respektabilna i odana kralju, čime je kraljeva moć unutar kraljevstva rasla. Kralj je imao sve manju potrebu angažiranja banderija, čime se smanjila potreba kraljevske

⁶² Grgin, *Počeci rasapa...*, str. 30.

⁶³ Žigmund Luksemburški uveo je vrstu teritorijalne milicije – svaki zemljoposjednik morao je opremiti jednog lakšeg konjanika na svakih dvadeset (od 1435. na trideset i tri seljačkih selišta), Kontler, *Povijest Mađarske: Tisuću godina...*, str. 111.

⁶⁴ *Isto*, str. 129.

komore da im isplaćuje pomoć. Vojvode Erdelja i banovi Slavonije i Hrvatske, te banovi Severina, Beograda, Mačve, Srebrenika i Jajca koje je imenovao kralj i njemu bili izravno podređeni, svoje banderije plaćali su iz prihoda zemalja koje im je kralj dodijelio na upravljanje. U obrambenim utverdama kralj je držao vojsku od oko osam tisuća ljudi.

Reforma financijske uprave i njegova učinkovita provedba učeterostručila je prihode i dosegla do gotovo milijun florina. Ubiranje poreza nije mu bila nikakva prepreka za popularnost u narodu, što je san gotovo svakog današnjeg političara, bilo u zemlji, bilo u inozemstvu. Narod ga je još i nagradio nadimkom „Matija Pravedni“. Gušenje korupcije i obračun s lokalnim moćnicima potaknulo je narodne legende u kojima Matijaš putuje prerušen među svojim podanicima kako bi sankcionirao one koje čine zlo.⁶⁵

2.5. Humanizam i renesansa na Matijaševom dvoru

Ivan Vitez od Sredne⁶⁶, pripadnik nižeg plemstva, diplomatsku karijeru započeo je u kraljevskoj kancelariji Žigmunda Luksemburškog, te je uskoro postao protonotar Ugarskog Kraljevstva. Bio je vrlo privržen idejama humanizma, te ga je Ivan Hunjadi zaposlio kao učitelja i odgojitelja svojih sinova Ladislava i Matijaša. Nakon svog izbora za kralja Matijaš ga je imenovao kancelarom i nadbiskupom Ostrogona (Esztergom), dakle primasom Ugarske, i svojim najbližim suradnikom. Ivan Vitez je svog nećaka Ivana Česmičkog (Janus Pannonius) poslao na školovanje u Ferraru u čuvenu školu koju je vodio Guarino Veronese, a Pannonius je nakon povratka u Ugarsku imenovan biskupom u Pečuhu.⁶⁷

Matijaš Korvin nije volio da ga se smatra skorojevićem. Bio je vrlo učen čovjek, govorio je njemački, češki, talijanski, a dobro je vladao i latinskim jezikom. Godine 1467. utemeljio je bratislavsko sveučilište, Akademiju Istropolitana, s četiri fakulteta (umjetnost, teologija, pravo i medicina) koje je doduše ugašeno (1491.) nakon njegove smrti. To se sveučilište zatvorilo vjerojatno uslijed nedostatka obrazovne i kulturološke pozadine potrebne za uspješno razvijanje visokog obrazovanja, ali

⁶⁵ Isto, str.128.

⁶⁶ Vitez od Sredne, Ivan, ostrogonski nadbiskup, diplomat i humanist (Sredna kraj Križevaca, oko 1405. – Ostrogon, mađarski Esztergom, 6. kolovoza 1472)., <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=64909>, 14. 9. 2018.

⁶⁷ Pál, *The Realm of St. Stephen...*, str. 317.

prvenstveno zato što više nije imalo potporu dvora u Budimu. Jezik učenja bio je latinski.⁶⁸

Matijašev je dvor u Budimu bio središte djelovanja najistaknutijih književnih i likovnih stvaratelja humanističkoga doba čime je znatno pridonio razvoju humanističke i renesansne kulture u Ugarskom Kraljevstvu. Na dvoru su, između ostalih, stvarali i Hrvati – kipar Ivan Duknović, graditelj Vinko Dubrovčanin, pjesnik Ivan Česmički (Janus Pannonius), te minijaturist Feliks Petančić i dr. Za njegove je vladavine utemeljena i svjetski poznata *Bibliotheca Corviniana*, za koju se vjeruje da je imala više od 2.000 rukopisa i kodeksa i smatra se da je poslije vatikanske bila najveća knjižnica u Europi.⁶⁹ Knjižnicom je upravljao Tadeo Ugoletto koji je istovremeno bio i učitelj Matijaševom izvanbračnom sinu Ivanišu.⁷⁰

Iako su neki autori nazivali ugarskog kralja Matijaša Korvina „renesansnim vladarom“, odnosno vladarom koji se trudio usvojiti tekovine renesanse – povjesničar János Bak ističe da je poticanjem i financiranjem umjetnosti, kao i sustavnom propagandom usmjerenom prema inozemstvu, Korvin nastojao stvoriti sliku o sebi kao o renesansnom vladaru i intelektualcu, odnosno kako navodi povjesničarka Marianna Birnbaum da je Matijašu bilo stalo do stvaranja renesansnog dvora, kako bi se okružio sjajem i podigao ugled u inozemstvu. Međutim, Bak isto tako ističe da mu je svakako bilo stalo i do čisto srednjovjekovnih kvaliteta i vrlina – osobne snage i hrabrosti.⁷¹

⁶⁸ <http://www.litcentrum.sk/31585>

⁶⁹ Engel, *The Realm of St. Stephan...*, str. 319.

⁷⁰ *Isto*, str. 320.

⁷¹ Tomislav Matić, *Renesansa u državi Matijaša Korvina u suvremenoj historiografiji*, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, vol. 44 (2012.), str. 225-226.

3. RATOVI S OSMANLIJAMA

Nakon pada Carigrada 1453. Osmanlije su započele s osvajanjem dijelova Balkanskog poluotoka, te su uskoro pod njihovu vlast pale Vlaška, Srbija, a 1463. i Bosansko Kraljevstvo. Papa Pio II. uvidjevši opasnost pozvao je europske vladare u borbu protiv Osmanlija radi njihovog istjerivanja iz Europe. Prema njegovoj inicijativi u Anconi se trebala okupiti križarska vojska i ukrcati se na brodovlje te krenuti prema Carigradu, a vojska pod vodstvom kralja Matijaša Korvina trebala je napasti kopnenim putem osmanske posjede na Balkanu. Kako papa Pio II. tijekom epidemije kuge umire 1464. u Anconi, križarska se vojska raspada.⁷²

Do tada je kralj Matijaš Korvin sa svojom vojskom u pohodima na Bosnu, 1463. oslobodio Jajce, a sljedeće godine i Srebrenik, te osnovao Jajački i Srebrenički banat. Nakon što je slomio moć pobunjene hrvatske obitelji Frankopan, oduzima im Senj i osniva Senjsku, a na južnom sektoru Klišku i Počiteljsku kapetaniju.⁷³ Spomenuti su banati i kapetanije uklopljene u dva reda obrambenih linija koje su se protezale od Turnu-Severina i Temišvara (područje današnje Rumunjske) na istoku do obale Jadrana na zapadu, čime su dugi niz godina zaustavljena osmanska osvajanja hrvatskog i ugarskog teritorija. Da bi što uspješnije osigurao obranu južnih granica, kralj je povremeno objedinjavao zasebne titule bana Slavonije i bana Hrvatske i Dalmacije, a od 1476. imenuje se jedan ban Slavonije, Hrvatske i Dalmacije.⁷⁴

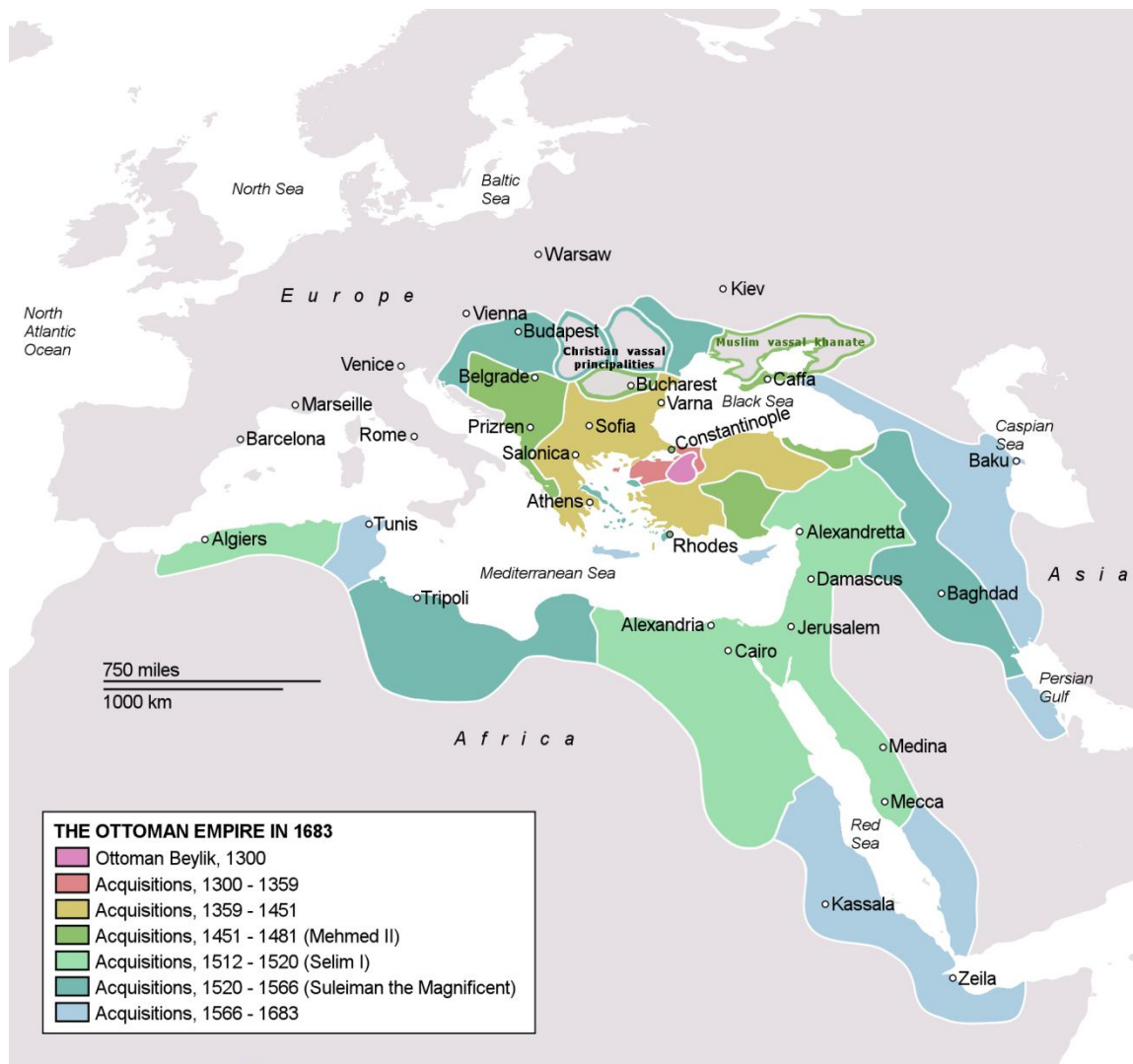
Tijekom 70-tih i 80-tih godina uspješno su odbijene ofanzive koje su Osmanlije poduzimale. Godine 1475. Matijaš kreće u rat protiv sultana Mehmeda II. i preotima Šabac. Iduće godine Osmanlije osvajaju dijelove Vlaške i Moldavije, a tijekom 1477. česti su pljačkaški pohodi Osmanlija na Transilvaniju, Bosnu, Slavoniju, Dalmaciju, Kranjsku, Štajersku i Furlaniju. Iako su kralj i sultan 1479. godine dogovorili primirje, Osmanlije i dalje upadaju u prostor Ugarskog Kraljevstva. Nakon smrti Mehmeda II. s njegovim nasljednikom Bajazidom II. kralj sklapa primirje na pet godina koje se održalo do smrti kralja Matijaša.⁷⁵

⁷² Tomorad, *Europska politika Matijaša Korvina...*, str. 184.

⁷³ Borislav Grgin, *The Ottoman influences on Croatia in the second half of the fifteenth century*, *Povijesni prilozi*, vol. 23, no. 23. (2003.), str. 88.

⁷⁴ *Isto*, str. 89.

⁷⁵ Tomorad, *Europska politika Matijaša Korvina...*, str. 190-191.

Slika 2. Osvajanja Osmanskog Carstva od 1300. – 1683.

Izvor: <https://en.m.wikipedia.org/wiki/File:OttomanEmpireIn1683.png>

4. RATOVI U ČEŠKOJ I AUSTRIJI

4.1. Ratovi u Češkoj

Smrću Matijaševe supruge Katarine pri porodu 1461., došlo je do zahlađenja odnosa između Matijaša i Jurja Podjebradskog. Njihovi su se međusobno odnosi nakratko popravili, međutim, nakon što je papa Pavao II., 1466. proglasio Jurja Podjebradskog heretikom, to je Matijašu dalo povoda da krene u oružani sukob protiv bivšeg tasta. Nakon promjenjivog uspjeha i mijenjanja savezništva u ratu koji se vodio od 1468., nakon smrti kralja Jurja 1471., češki staleži za kralja izabiru Vladislava Jagelovića, poljskog kraljevića, a papinski legat proglašava Matijaša za češkog kralja.⁷⁶

Istovremeno je u Ugarskom Kraljevstvu izbila nova pobuna plemstva koju je ovaj put predvodio najbliži kraljev suradnik, nadbiskup Ivan Vitez od Sredne, i njegov nećak, Ivan Česmički (Janus Pannonius), biskup Pečuha. Urotnici nezadovoljni njegovim ratovanjem s kršćanima i njegovim odustajanjem od ofenzivnog ratovanja s Osmanlijama nude krunu Ugarskog Kraljevstva kraljeviću Kazimiru, sinu Kazimira IV., koji s vojskom kreće u Ugarsku. Kralj Matijaš saznajući za urotu kreće s vojskom ususret poljskoj i tu vojsku potiskuje iz zemlje. Na saboru održanom u rujnu prelate i barone pridobiva na svoju stranu, nadbiskupa Ivana Viteza zatvara, a potom i oslobađa, dok Ivan Česmički bježi u Hrvatsku, gdje ubrzo umire.⁷⁷

Rat za češko prijestolje nastavio se s promjenjivim uspjehom. Car Fridrik III., poljski kralj Kazimir i češki kralj Vladislav 1474. godine, udružuju svoje snage nastojeći poraziti kralja Matijaša. No, Matijaš se uspješno obranio, a rat traje sve do konačnog mira koji je potpisan u srpnju 1479. u Olomoucu. Prema odredbama sporazuma i Vladislav Jagelović i Matijaš Korvin smiju koristiti titulu kralja Češke, svaki od njih zadržava u ratu osvojene teritorije – Vladislav dijelove Češke, a Matijaš Moravsku, Lužice i Šlesku, koje Vladislav može otkupiti nakon Matijaševe smrti za 400.000 florena.⁷⁸

⁷⁶ Mladen Tomorad, Vanjska politika Matijaša Korivna od 1464. do 1490., *Kroatologija*, vol. 2, no. 2 (2011.), str. 183.

⁷⁷ Engel, *The Realm of St. Stephen...*, str. 305.

⁷⁸ *Na ist. mj.*

4.2. Ratovi s Fridrikom III. u Austriji

Kralj Matijaš Korvin, kao što je u prijašnjem poglavlju opisano odmah nakon izbora za kralja došao je u sukob sa sveterimskim njemačkim carem Fridikom III. Nakon pomirbe, sklapanja ugovora i vraćanja krune, Matijaš i Fridrik III. često su se otvoreno ili prikriveno sukobljavali. Njihovi međusobni odnosi dodatno se pogoršavaju 1477., kada ponovno kreću u međusobni rat koji traje sve do 1485. godine. Nakon osvajanja Beča, Matijaš svojom vojskom osvaja Štajersku i Donju Austriju, a svoje sjedište seli u Beč.⁷⁹

Slika 3. Ratovi Matijaša Korvina (1458. – 1490.) s prikazom pohoda protiv Austrije
Izvor: https://en.wikipedia.org/wiki/Black_Army_of_Hungary#cite_note-Zrinyi

⁷⁹ Kontler, *Povijest Mađarske: Tisuću godina...*, str. 131.

5. POSLJEDNJE GODINE VLADAVINE

Nakon smrti prve supruge Katarine, kralj je dugo godina birao novu suprugu, a ponovno se oženio tek 1476. godine Beatricom iz dinastije napuljskih Aragonaca. Matijaš ni sa jednom suprugom nije dobio zakonitog nasljednika. Jedinog sina, Ivaniša, dobio je 1473. godine u izvanbračnoj vezi. Posljednje godine života kralj je nastojao sinu Ivanišu osigurati krunu Ugarskog Kraljevstva. Uvodi ga u politički život kraljevstva dodijelivši mu naslov vojvode i razne posjede, a zaručio ga za Blanku Sforza iz Milana. Od prelata i baruna, te kapetana kraljevskih utvrda nastojao je ishoditi pismeno obećanje da će nakon njegove smrti izabrati Ivaniša za kralja. Nakon njegove iznenadne smrti u Beču 1490., njegovi najpouzdaniji plemići i ugarsko plemstvo nije održalo obećanje te je za kralja izabralo Vladislava II. Jagelovića.⁸⁰

Nakon njegove smrti kandidati za krunu Ugarskog Kraljevstva uz Ivaniša Korvina, bili su kraljica Beatrica, Maksimilijan Habsburški, sin Fridrika III., i braća Jagelovići, poljski prinčevi.

Na saboru održanom 1490. za kralja je, nakon potpisivanja obećanja da će ukinuti novouspostavljene i izvanredne poreze te druge štetne novine, izabran Vladislav II. Jagelović, dok je Ivaniš Korvin dobio titulu bana Slavonije i kralja Bosne ako ju uspije preoteti Osmanlijama.⁸¹

⁸⁰ Engel, *The Realm of St. Stephen...*, str. 317.

⁸¹ Kontler, *Povijest Mađarske: Tisuću godina...*, str. 137.

ZAKLJUČAK

Kraljevi Karlo I. Robert i Lukovik I. iz dinastije Anžuvina uspjeli su centralizirati vlast, suzbiti moć velikaša, proširiti i stabilizirati granice kraljevstva, a upravnim, vojnim i financijskim reformama uspjeli su započeti proces modernizacije. Potvrđivanjem prava sitnom plemstvu i ujednačavanjem statusa seljaštva uspjeli su stabilizirati i društvene odnose u kraljevstvu.

Kralj Žigmund Luksemburški za vrijeme svoje pedesetogodišnje vladavine bio je prečesto odsutan iz kraljevstva i zauzet carskim i kraljevskim dužnostima u Svetorimskom Njemačkom Carstvu, kraljevstvu Njemačke i Češke. Iako je prvom dijelu svoje vladavine, suočen sa „protudvorskim pokretom“ gušio česte pobune plemstva, u vladanju Ugarskim Kraljevstvom morao se osloniti na njemu odane velikaše, koji su tako koncentrirali moć u svojim rukama. Proveo je određene upravne, financijske i vojne reforme, jačao je moć gradova dodjeljujući im povlastice i koncesije, te je njihovim predstavnicima omogućio sudjelovanje na sjednicama sabora. U ratovima s Mletačkom Republikom izgubio je Dalmaciju, a nakon poraza kod Nikopolja kralj više nije pokretao ofenzivne ratove protiv Osmanlija nego je samo pokušao učvrstiti južne granice kraljevstva stvarajući sustav obrane temeljen na vojnim utverdama.

Doba kraljeva Alberta II. Habsburškog, Ladislava V. Habsburškog i Vladislava I. Jagelovića obilježeno je građanskim ratovima, sukobima među velikašima što je dovelo do slabljenja kraljevstva, a prodori Osmanlija na južnim granicama kraljevstva doveli su do teritorijalnih i demografskih gubitaka.

Iako su se velikaši nadali da će izborom Matijaša Korvina, prvog vladara iz domaćeg nižeg plemstva, moći kontrolom nad njim kontrolirati i državu, Matijaš se ubrzo pokazao kao snažan vladar, koji je zauzdao moć tih velikaša dajući privilegije nižem plemstvu. Proveo je upravne, financijske i vojne reforme čime je povećao prihode kraljevstva, stvorio je obrambeni sustav od Severina do Senja i time zaustavio prodor Osmanlija prema Srednjoj Europi.

Financijsku moć Ugarskog Kraljevstva iscrpljivao je ratovima s Češkom i Austrijom, te financiranjem svog raskošnog dvora na kojem su djelovali renesansni umjetnici iz cijele Europe, potom osnivanjem knjižnice Corviniana te preuređivanjem kraljevskih dvoraca u Budimu i Višegradu (Visegrád).

Kako je umro bez zakonitog nasljednika, izborom novog kralja se njegova država u kratko vrijeme vratila u teritorijalne i upravno-porezne okvire stare Ugarske, pa nije čudno da je u narednim desetljećima postala plijenom Osmanlija.

Ugarsko Kraljevstvo u 14. i 15. stoljeću bilo je obilježeno promjenama vladarskih kuća, borbama za kraljevsku vlast, čestim pobunama velikaša koji nisu željeli prepustiti svoju moć vladarima, ratovima s Mletačkom Republikom, Austrijom i Češkom, te prodorom Osmanlija. Iako su kraljevi tijekom 14. i 15. stoljeća nastojali provođenjem upravnih, financijskih, poreznih i vojnih reformi povećati prihode, Ugarsko Kraljevstvo je imalo premale gospodarske, financijske i vojne resurse da bi se samo moglo oduprijeti financijski i vojno puno jačim Osmanlijama i spriječiti njihova osvajanja i stradanje stanovništva.

LITERATURA

- 1) János M. Bak – Béla K. Király (ur.), *From Hunyadi to Rákóczi, War and Society in Late Medieval and Early Modern Hungary*, ser. War and Society in Eastern Central Europe, vol. III, Social Science Monography, Columbia University Press, Brooklyn, 1982.
- 2) Engel, Pál, János Hunyadi: The decisive years of his career, 1440–1444, u: János M. Bak – Béla K. Király (ur.), *From Hunyadi to Rákóczi, War and Society in Late Medieval and Early Modern Hungary*, ser. War and Society in Eastern Central Europe, vol. III, Social Science Monography, Columbia University Press, Brooklyn, 1982.
- 3) Engel, Pál, *The Realm of St. Stephen, A History of Medieval Hungary, 895–1526*, I. B. Tauris Publishers, London – New York, 2001.
- 4) Goldstein, Ivo, *Hrvatska povijest*, Novi Liber, Zagreb, 2003.
- 5) Grgin, Borislav, *Počeci rasapa: kralj Matijaš Korvin i srednjovjekovna Hrvatska*, Ibis grafika – Zavod za hrvatsku povijest, Zagreb, 2002.
- 6) Grgin, Borislav, The Ottoman influences on Croatia in the second half of the fifteenth century, *Povijesni prilozi*, vol. 23, no. 23. (2003.), str. 87-102.
- 7) Hanák, Péter, *Povijest Mađarske*, prev. Drago Roksandić i Veljka Čolić-Peisker, Barbat, Zagreb, 1995.
- 8) Hercigonja, Eduard (ur.), *Srednji vijek i renesansa (XIII-XVI stoljeće)*, sv. II., u: *Hrvatska i Europa, kultura, znanost i umjetnost*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Školska knjiga Zagreb, Zagreb, 2000.
- 9) Klaić, Vjekoslav, *Povijest Hrvata, od najstarijih vremena do svršetka XIX. stoljeća*, Knjiga treća, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1974.
- 10) Kontler, Lászlo, *Povijest Mađarske: Tisuću godina u Srednjoj Europi*, prev. Draženka Kešić i Silvije Devald, Srednja Europa, Zagreb, 2007.
- 11) Kurelić, Robert, Posljednji svjedok ubojstva: Frankopani i Celjski u petnaestom stoljeću, *Povijesni prilozi*, vol. 35, no. 50 (2016.), str. 205-231.
- 12) Matić, Tomislav, Renesansa u državi Matijaša Korvina u suvremenoj historiografiji, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, vol. 44 (2012.), str. 223-268.

- 13) Raukar, Tomislav, *Hrvatsko srednjovjekovlje, prostor, ljudi, ideje*, II. izdanje, Školska knjiga Zagreb, Zagreb, 2007.
- 14) Tomorad, Mladen, *Europska politika Matijaša Korvina, Matijaševa vanjska politika prvih godina vladavine (1458-1464)*, *Kroatologija*, vol. 2, no. 1 (2011.), str. 165-192.
- 15) Tomorad, Mladen, *Vanjska politika Matijaša Korivna od 1464. do 1490.*, *Kroatologija*, vol. 2, no. 2 (2011.), str. 176-214.
- 16) Tymowski, Michal, *Kratka povijest Poljske*, prev. Magdalena Najbar-Agičić, Matica hrvatska, Zagreb, 1999.
- 17) Zölner, Erich – Schüssel, Therese, *Povijest Austrije*, prev. Vlatka-Ana Dujjić i Sonja Ledinčić, Barbat, Zagreb, 1997.

INTERNETSKI TEKSTOVI:

- <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=39209>, 14. 9. 2018.
- <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=55872>, 21. 8. 2018.
- <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=26730>, 21.8.2018.
- <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=55872>, 26. 8. 2018.
- <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27112>, 26. 8. 2018.
- <http://proleksis.lzmk.hr/53746/>, 26. 8. 2018.
- <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=6600>, 14. 9. 2018.
- <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=6611>, 14.9.2018.
- <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=64909>, 14. 9. 2018.
- <http://www.litcentrum.sk/31585>, 14.9.2018.

SLIKA 1.

Ugarsko Kraljevstvo u vrijeme Matijaša Korvina (1458. – 1490.) 13

SLIKA 2.

Osvajanja Osmanskog Carstva (1300. – 1683.)19

SLIKA 3.

Ratovi Matijaša Korvina (1458. – 1490.) s prikazom pohoda protiv Austrije.....20

SAŽETAK

Tema ovog rada je Ugarsko Kraljevstvo u 14. i 15. stoljeću s naglaskom na jednog od najmoćnijih vladara tog vremena – kralja Matijaša Korvina, u narodu zapamćenog kao pravednog vladara o čemu svjedoče brojne predaje.

Kako bi se razumio njegov izbor i krunidba kao plemića nižeg staleža za kralja Ugarskog Kraljevstva, u radu su prikazani složeni politički i gospodarski odnosi koji su prethodili Matijaševom izboru i krunidbi – od doba vladavine kraljeva iz dinastije Anžuvina (Karla I. Roberta i Ludovika I.), potom Žigmunda Luksemburškog, Alberta II. Habsburškog pa do Vladislava I. Jagelovića, te njihovi pokušaji modernizacije kraljevstva provođenjem upravnih, gospodarskih i vojnih reformi.

U radu je prikazana vladavina kralja Matijaša Korvina s naglaskom na aktivnosti i odluke koje su mu omogućile uklanjanje samovlasti magnata i utemeljenje centralističke monarhije, provođenje upravnih, financijskih, sudskih i vojnih reformi, te uspostavljanja obrambene linije radi zaštite južnih granica kraljevstva od napada Osmanlija, kao i ratovi s Češkom i Austrijom, te njegov doprinos razvoju humanizma i renesanse na ugarskom dvoru.

Ključne riječi: Matijaš Korvin, Hunjadi, Ugarsko Kraljevstvo, Žigmund Luksemburški, Biblioteca Corviniana, Ivan Vitez od Sredne, Senjska kapetanija, Osmanlije

SUMMARY

The subject of this paper is the Kingdom of Hungary in the 14th and 15th century, focusing on one of the most powerful rulers of the time – King Matthias Corvinus, remembered by the people as a righteous ruler.

In order to understand why he was chosen and crowned king as a member of lower aristocracy, the paper discusses the complex political and economic relations that preceded his being chosen and crowned king – from the time of the rule of the kings of the House of Anjou (Charles I Robert and Louis I), Sigismund of Luxembourg, Albert II of Habsburg to Vladislav I Jagelovský, and their attempts to modernize the kingdom by implementing administrative, economic and military reforms.

The paper presents the rule of King Matthias Corvinus with an emphasis on the activities and decisions that enabled him to remove the self-rule of magnates and to establish a centralist monarchy, on implementing administrative, financial, judicial and military reforms and establishing a line of defence to protect the southern boundaries of the Kingdom from the Ottoman attacks, as well as wars with the Czech Republic and Austria, and on his contribution to the development of Humanism and Renaissance at the Hungarian court.

Key words: Matthias Corvinus, Hunyadi, Kingdom of Hungary, Sigismund of Luxembourg, Biblioteca Corviniana, Ivan the Knight of Sredna, Senj Captaincy, the Ottomans.